

Ayvalık (Balıkesir) Alibey/Cunda Adası Kentsel Mimarlık Envanteri 2005-2006

Ayten ERDEM * / Rabia ÖZAKIN ** / Uzay YERGÜN *

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

Ayvalık, Alibey Adası, Cunda, ızgara planlı doku, organik doku, iç sofalı konutlar, mağaza katı, kiliseler, değirmenler

Ayvalık, Alibey Island, Cunda, grid fabric, organic fabric, houses with inner hall, storage floor, churches, mills

ÖZET/ SUMMARY

Balıkesir'in Ayvalık ilçesine bağlı Alibey (Cunda) Adası manastırları, kiliseleri, evleri, dükânları, değirmenleri ve homojen kent dokusu ile özgün niteliklerini koruyabilmiş tarihi yerleşmelerimizden biridir. Ada ve çevresine burada yaşayan Rum nüfus tarafından "güzel kokulu ada" anlamında Moshonisia /Moschonesi adı verilmiştir. Osmanlılar ise adayı "Cezire-i Yunda / Yunda Adası veya Yund Adası/ Cunda" olarak adlandırmıştır. 15. yüzyılda Osmanlı yönetimine giren ve Midilli Mutasarrıflığına bağlı bir ilçe olan Cunda, 1862 yılında Ayvalık'tan bağımsız bir belediye, 1908 yılında da bucak olmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrasında boşaltılan adaya Lozan Antlaşmasından sonra Girit ve Midilli'den gelen mübadiller yerleştirilmiştir. Cunda adası, 1980 yılından beri "Alibey Adası" olarak anılmaktadır.

Ayvalık Belediyesi sınırları içinde bulunan Alibey Adası kentsel "sit" alanı, adanın Ayvalık'a

Cunda Island is a settlement within the urban boundaries of Ayvalık today. It has preserved its traditional fabric and characteristics, with its churches, monasteries, mills, shops and houses. Cunda and its surroundings were called "Moshonisia/Moschonesi which means "musk-scented island", by the local Greek population. The island came under Ottoman sovereignty in the 15th century. In the Ottoman period, it was named "Cezire-i (island of) Yunda"/ Yunda/ Yund/ Cunda. In 1862, Cunda became an independent municipality of Ayvalık, and in 1908 became a subdistrict. After the Lausanne Treaty (1923) it was included in the compulsory exchange of population. Cunda Island has been known as "Alibey Island" since 1980.

The urban conservation area on Cunda consists of two neighbourhoods in the southern part of the Island. Most of the town has a grid

* Yrd. Doç. Dr. Ayten ERDEM (Proje Yürütücü); Yrd. Doç. Dr. Uzay YERGÜN (Proje Yürütücü) / Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı, Beşiktaş İSTANBUL

** Yrd. Doç. Dr. Rabia ÖZAKIN (Proje Yürütücü) / Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Meslek Yüksekokulu, Maslak İSTANBUL

bakan güney kısmında, Cunda yerleşiminin iki mahallesinin sınırları içinde yer almaktadır. Geleneksel yerleşimin tamamını kapsayan kentsel "sit" alanı, Âşıklar Tepesi ile bu tepenin denize doğru uzanan yamaçları ve etekleri üzerinde yer alır. Yerleşmenin ilk kurulduğu yer olduğu düşünülen Âşıklar Tepesinde organik, güneydeki sahilde ve bu sahile inen yamaçlarda ise ızgara planlı sokak düzeni hâkimdir. Tek ya da iki katlı, bitişik düzenli kâgir dükkanlardan oluşan ticari merkez, güneydeki sahil bölgesinde uzanır. 18. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar çoğunlukta olan Rum nüfusun oluşturduğu kent mimarisi, özellikle sahile yakın bölgede, varlıklı sahiplerinin gücünü yansıtır biçimde görkemlidir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren inşa edilmiş eklektik üsluptaki evlerde Antikçağ mimarisinin etkileri görülür. Arnavut kaldırımlı sokakların kenarlarında bitişik düzenli, 2 ya da 3 katlı ve taş beden duvarlı olarak inşa edilmiş evlerin en belirgin özellikleri, bir niş içine alınmış anıtsal kapıları, balkonları, çıkmaları, metal destekleri ya da taş konsolları ile pembe renkli Sarımsak taşından yapılmış söveleridir.

Türkiye Bilimler Akademisinin (TÜBA) Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında yürütülen Ayvalık (Balıkesir) Alibey/ Cunda Adası Kentsel Mimarlık Envanter Projesine (proje no: B12) 2005 yılında başlanmıştır. Projenin birinci dönem alan çalışmasının ilk bölümü 19-25 Eylül 2005 ve 12-19 Şubat 2006 tarihleri arasında iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, "sit" alanının yalnızca bir bölümü; Taksiyarhis Kilisesi ve çevresindeki geleneksel doku, incelenebilmiştir.

GİRİŞ

Türkiye Bilimler Akademisi tarafından gerçekleştirilen Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında, Alibey (Cunda) Adasındaki kentsel kültür varlıklarını belgelemek ve ülke genelinde "kentsel mimarlık belgeleme sistemi"nin oluşumuna katkıda bulunmak amacıyla, "Ayvalık (Balıkesir) Alibey/Cunda Adası Kentsel Mimarlık Envanter Projesi (proje no: B12) arazi çalışmasına 2005 yılında başlanmıştır. Cunda'nın yoğun bir geleneksel dokuya sahip olması nedeniyle envanter çalışmasının iki dönemde bitirilmesi planlanmıştır. Birinci dönem alan çalışmasının ilk bölümü 19-25 Eylül 2005 tarihleri arasında 4 kişilik, ikinci bölümü ise 12-19 Şubat 2006 tarihleri ara-

plan consisting of perpendicular and parallel streets. Âşıklar Hill, the region of the the earliest settlement, is the highest part of the town. The commercial center is located on the southern shore. The urban architecture that was created by the local Greek population is magnificent, especially in the section near the shore and reflecting the wealth and power of their owners. The adjoining two and three-storey stone houses lining the streets have back gardens. Generally the houses have plans with an inner hall and two entrance doors. One of the doors leads to the olive oil depots while the other provides access to the home. The eclectically styled houses dating from the mid-19th century have features inspired by ancient period architecture. The most distinctive characteristics of the houses are doors, balconies, oriel windows, stone consoles, iron supports and local pink stone casings.

The work on the "Ayvalık (Balıkesir) Alibey/ Cunda Urban Architecture Inventory" started in 2005 within the framework of the Cultural Inventory Project of Turkey being carried out by the Turkish Academy of Sciences (TÜBA). The first part of the field study was carried out between 19-25 September 2005 and 12-19 February 2006. During this period the traditional fabric surrounding the Taksiyarhis Church studied but the entire site area could not be covered.

sında 5 kişilik ekiple gerçekleştirilmiştir. Projenin, Cunda ve çevresindeki adalarda bulunan manastırları da kapsayacak şekilde 2007-2008 yıllarında gerçekleştirilecek ikinci dönem çalışmalarıyla sonuçlandırılması hedeflenmektedir.

Adadaki kentsel "sit" alanı, Mithat Paşa ve Namık Kemal mahallelerinin sınırları içinde kalmakta ve adada 19. yüzyılda mevcut yerleşiminin tamamını kapsamaktadır. Cunda'nın dini bir merkez olmasını sağlayan manastırlar ise yerleşim alanının dışında, adanın birbirinden farklı yerlerinde bulunmaktadır. Tescilli yapıların ve geleneksel dokunun tamamına yakın kısmı Mithat Paşa Mahallesinde yer almakta,

Namık Kemal Mahallesi'nin "sit" alanı içinde kalan kısmında ise az sayıda tescilli yapı, yeni yapılar ve boş alanlar bulunmaktadır. Bu nedenle, 2005 ve 2006 yıllarında gerçekleştirilen birinci dönem alan çalışmasına, Mithat Paşa Mahallesi'nden, yerleşimin çekirdeğini oluşturan Taksiyarhis Kilisesi çevresinden başlanmış, ancak mahallenin tümü bitirilememiştir. Dükkanların bulunduğu kıyı bölgesi (ticari merkez) ile Âşıklar Tepesi ve çevresi ikinci döneme bırakılmıştır.

Geleneksel konutlar yazlık ev olarak kullanıldıklarından, dolayısıyla kışın kapalı bulduklarından, kış mevsiminde gerçekleştirdiğimiz birinci dönem arazi çalışması sırasında, bu evlerin içlerine girmek mümkün olmamış, bazılarında da sahipleri izin vermediği için girilememiştir. Yazlık ev olarak kullanılan geleneksel konutların dış cepheleri de bazen tam olarak incelenememiş, örneğin pencere kapaklarının kapatılmış olması, pencere tiplerinin ve özgün olup olmadıklarının anlaşılmasını engellemiştir.

Toplam 11 gün süren arazi çalışması sonucunda, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesinin ilke ve yöntemleri doğrultusunda, geleneksel yapıların tespiti yapılmış, içlerine girilebilen konutların genellikle üst katlarının, bazen de orta ve zemin katlarının ölçülü plan krokileri çizilmiş, ayrıca gündelik yaşama ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır¹. Geleneksel konutların özgün durumları ile ilgili bilgileri arttırmak amacıyla, restorasyonu yapılmış evlerin, Ayvalık Belediyesi arşivinde ve Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı arşivinde bulunan rölövelerinden yararlanılmıştır.

Çalışma grubu, YTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Aytan Erdem ve Yrd. Doç. Dr. Uzay Yergün ile YTÜ Meslek Yüksekokulu Restorasyon Programı Yürütücüsü Yrd. Doç. Dr. Rabia Özakin yürütücülüğünde, YTÜ lisansüstü öğrencilerinden Mimar Senem Kavalcı, Mimar Zerrin Kaya ile YTÜ Meslek Yüksekokulu Restorasyon Programı öğrencilerinden M. Nedim Sevgin ve İbrahim Yılmaz'dan oluşturulmuştur. Alan çalışmasını takip eden büro çalışmaları proje yürütücüleri tarafından gerçekleştirilmiş; Mimar Senem Kavalcı ve Restoratör Ayça Kut büro çalışmalarına ve envanter formlarına verilerin girilmesine katkıda bulunmuştur.

Alibey (Cunda) Adası kentsel mimarlık envanteri çalışması, 2005 yılından itibaren Türkiye Bilimler Akademisinin, Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlüğünün ve Ayvalık Belediyesinin desteği ile gerçekleştirilmekte; ulaşım, konaklama ve malzeme giderleri Ayvalık Belediyesi tarafından karşılanmaktadır. Bu çalışma sırasında, bizden ilgi ve desteklerini esirgemeyen tüm ilgililere, özellikle Ayvalık Belediye Başkanı Hasan Bülent Türközen'e, ada halkına ve Ali Onay'a² teşekkürlerimizi sunarız.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE AYRINTILI ANLATIM

YÖNTEM

Alibey (Cunda) Adası kentsel mimarlık envanteri çalışması sırasında, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi ilkeleri çerçevesinde 4 farklı belgeleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sınırlarının saptanmasında Ayvalık Belediyesinden sağlanan 1/1000 ölçekli imar paftaları ve "sit" sınırlarını gösteren veriler esas alınmıştır.

Yazılı belgelemede, TÜBA-TÜKSEK tarafından hazırlanan yerleşim ve anıt formları kullanılmıştır. "Yerleşim" formu, yapı adaları için, "anıt" formu ise tek yapılar ve diğer kentsel öğeler için kullanılmış ve toplam 317 adet envanter formu doldurulmuştur (bkz. dip not. 1).

Fotoğrafla belgeleme yöntemi, geleneksel konutların genel görünümünü ve özgün nitelikli mimari elemanlarını saptamak, yol, meydan, çeşme, anıt ağaç ve ağaç grubu gibi kentsel doku bileşenlerinin güncel durumlarını belirlemek için kullanılmıştır. Fotoğraflar gerekli notlarla birlikte listelenmiş, ayrıca fotoğraf çekim yerleri, arazide kullanılan harita üzerinde gösterilmiştir.

Çizimle belgeleme çalışmasında, envanterlenen yapıların plan şemaları saptanmaya çalışılmış, sahipleri bulunabilen ve içine girme izni alınabilen 17 konutun zemin kat ve üst kat planları 1/200 ölçekli olarak çizilmiştir. Ayvalık Belediyesinden temin edilen 1976 tarihli 1/1000 ölçekli halihazır haritalar dijital ortamda yeniden çizilerek kullanılmıştır. İçine girebildiğimiz ev sayısı az olduğundan, YTÜ Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencilerinin 2004 yılında Cunda'da yapmış oldukları rölöve çalışmalarından ve Ayvalık Belediyesi arşivinden elde edilen restorasyon projelerinden yararlanılarak "Geleneksel Cunda Evleri Plan Tipolojisi" oluşturulmaya çalışılmıştır (lev. 3: şek. 3). Bu tipoloji 2007-2008 yıllarında gerçekleştirilmesi planlanan ikinci dönem arazi çalışmasında elde edilecek yeni verilerle geliştirilecektir.

GPS aleti ile yapılan belgelemede geleneksel yapıların coğrafi konumlarına ilişkin koordinatlar belirlemek için envanter formlarına kaydedilmiştir.

AYRINTILI ANLATIM

Yerleşmenin konumu

Edremit Körfezinin güneyinde konumlanan ve Ayvalık'ı kuzeyden açık denizlere kapatan Alibey Adası ya da geçmişteki adı ile Cunda, Ayvalık çevresindeki irili ufaklı 22 adanın en büyüğü ve üzerinde yerleşim olan tek adadır. Adanın güneyinde, Ayvalık Limanı'na bakan kısmında 2300 nüfuslu bir yerleşim olan Cunda bulunmaktadır. İdari bakımdan Balıkesir ilinin Ayvalık ilçesine bağlı olan yerleşim, Ayvalık Beledi-

ye sınırları içinde yer alan iki kentsel "sit" alanından birini, Alibey Adası kentsel "sit" alanını içermektedir. Kentsel "sit" alanı dışında, adanın batısında ve Pateriça olarak adlandırılan kuzey bölümünde "tabiat parkı" kapsamındaki doğal "sit" alanı, doğusunda yer alan Dolap Boğazı mevkiinde ise "Nesos" antik kentinin bulunduğu arkeolojik "sit" alanı bulunmaktadır. Ayrıca, adanın çeşitli yerlerinde ve yakınındaki Tavuk ile Güvercin adalarında, günümüzde harap durumda olan çeşitli manastır yapıları mevcuttur. Bu alanlar ve manastırlar ile ilgili detaylı bilgiler 2008 yılında yapılacak çalışma ile saptanacaktır.

Adanın kuzeyinde Ege Denizi, batısında Maden, Yellice ve Pinar adaları, doğusunda Lale (Soğan), Güvercin ve Hasır adaları, güneyinde Tavuk Adası, Hakıbey Yarımadası ve Ayvalık ilçe merkezi bulunmaktadır. Ada, doğusunda yer alan Dolap Boğazı üzerindeki bir köprü ile Lale Adasına, Lale Adası da bir başka köprü ile Ayvalık'a bağlanmakta, böylece yerleşimin Ayvalık ile bağlantısı hem kara hem de deniz yolu ile sağlanmaktadır; Ayvalık merkezine uzaklık kara yolu ile 8 km, deniz yolu ile 3 deniz milidir. Bölgede Akdeniz iklimi hâkimdir. Yerleşim adanın güneyinde olduğundan kuzey rüzgârlarından korunmakta, yazları ise batı ve kuzeybatı rüzgârları ile serinlenmektedir (Balkan 1997: 71). Halkın geçim kaynaklarının başında zeytincilik, balıkçılık, zeytinyağı ve şarap üretimi ile turizm gelmektedir.

Tarih boyunca kentin isimleri

Cunda ve çevresindeki adalar Herodotos tarafından Ekatonisos/ Hekatonnesoi/ Yüzadalar olarak adlandırılmıştır. Antikçağda Ayvalık önündeki adalara verilen "Hekatonnesoi" adı Cunda adasındaki Nesos antik kentinin baş tanrısı Apollon'un "Hekatos" takma adından kaynaklanmaktadır (Bayraktar 1998: 11). Yöre, 10. yy'dan sonra Moshonisia/ Moschonesi/ "güzel kokulu ada" olarak tanınmıştır³.

Cunda Belediyesine ait 1862 tarihli mühürde, Yunanca olarak "Moshonisia Belediyesi 1862", Osmanlıca olarak da "Daire-i Belediye Cezire-i Yunda/ Cunda" ibaresi bulunmaktadır (Yorulmaz 2004: 158). Osmanlı devrinde ada, Müslüman halk tarafından Cezire-i Yunda yani Yunda Adası olarak anılmıştır. Türkçede "başıboş aygır/ at sürüsü" anlamına da gelen "yund" ismini ilk defa Piri Reis kullanmıştır. Piri Reis 1521 tarihli *Kitab-ı Bahriye* adlı eserinde Cunda Adasından Yund, bu ada ile civarındaki adalardan da Yund adaları olarak bahsetmiştir⁴. Daha sonraları, Seyyid Nuh tarafından çizilen Yakın Doğu haritasında (Sultan III. Ahmet dönemi), 1726 ve 1821 yıllarında çıkan Ayvalık isyanları nedeniyle yapılan yazışmalarda ve Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdet* adlı eserinde bu adadan ve civarındaki adalardan "Yund Adası/Adaları", Yunda Adası ve Cund Adaları olarak bahsedilmiştir (Tekin 2002: 47). Ada, 1980 yılından beri, Kurtuluş Savaşında bölgede görev yapan ve

Ayvalık'ta ilk direnişi örgütleyen komutan Yarbay Ali Çetinkaya'nın adıyla "Alibey Adası" olarak anılmaktadır (Yorulmaz 2004: 158).

Kentin tarihsel gelişimi

Cunda ve çevresinde yapılan kazılardan, bölgenin Bronz Çağına kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır (Beksaç 2000: 108). İÖ 1200'lü yıllarda başlayan Ege Göçlerinin ardından, korunaklı koyları ve limanları ile yerleşime uygun olan bu ada ve civarına Eol kavimleri yerleşmiştir. Herodotos buradaki bir Eol kentinden söz etmektedir. İlkçağda yaşamış Strabon ve Plinius gibi araştırmacıları da bu bölgede Chalkis (Çıplak Ada), Pordoselene (Büyük Maden Adası) ve Nesos (Cunda) gibi antik kentlerin varlıklarından bahsederler. Adanın doğusunda kurulmuş olan Nesos antik kenti Yunan, Roma ve Bizans devirlerinde varlığını sürdürmüştür, ancak zamanla önemini yitirmiş, yerine 10. yy'da adanın güneyinde, Moshonisia isminde yeni bir kent kurulmuştur. Bu dönemde civarda yaşayanların, Edremit Körfezindeki korsanlar nedeniyle iç bölgelere göç ettikleri söylenmektedir. Bölge, Bizans devrinden sonra, 1430'lu yıllarda Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bölgedeki korsan hâkimiyeti ise Fatih Sultan Mehmet Midilli Adasını ele geçirdikten sonra sona ermiş; bölgede dağınık olarak yaşayan halk tekrar Ayvalık ve Cunda'ya dönmüştür. 17. yüzyıl ortalarından itibaren Ege'deki önemli Rum yerleşmeleri arasında yer alan bu yerleşimler için (Akın 2004: 18) Küçük Kaynarca Antlaşmasından (1774) sonra Osmanlı Devletinden özel bir teşvik alınmış ve kısmi dokunulmazlık elde edilmiştir (Bayraktar 1998: 6). 19. yüzyılda Ayvalık, gelişen sanayisi ve deniz ticaretiyle önemli bir Akdeniz kenti haline gelmiş⁵; 1803 yılında açılan Ayvalık Akademisi ile kente akademisyenler, din adamları, misyonerler, konsololar ve sanatçılar gelmeye başlamıştır (Akın 2004: 22). Bu gelişmelerden şüphesiz Cunda yerleşimi de olumlu şekilde etkilenmiştir.

Ancak 1821 yılında çıkan Mora İsyanı, Ayvalık ve Cunda'ya da yansımış, yöredeki Rum nüfus ayaklanarak Edremit taraflarına saldırmıştır (Atilla ve Öztüre 2004: 27). Bu ayaklanma sonucunda Osmanlı Devleti, Ayvalıklı ve Cundalı Rumları bölgeden çıkararak taşınmazlarına el koymuştur. 1824 yılında Ayvalık ve Cunda halkı affedilmiş ve tekrar eski yerlerine sahip olmuşlar; 1830 yılında da tüm mülkiyet haklarını geriye almışlardır. Hatta, yöre halkı 1831-1833 yılları arasında vergiden muaf tutulmuştur.

1862 yılında Ayvalık'tan bağımsız bir belediye, 1908 yılında da bucak olan Cunda yerleşimi (Yorulmaz 2004: 158,160); Ayvalık'la birlikte 1919-1922 yılları arasında Yunan işgalinde kalmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında boşaltılan ada, Lozan Antlaşması (1923) sonucunda zorunlu nüfus değişimine sahne olmuştur. Bu değişim sırasında Ayvalık ve Cunda'da yaşa-

yan Rumlar Yunanistan'a, Girit ve Midilli'deki Türkler de Ayvalık ve Cunda'ya yerleştirilmiştir. Ada, 1952 yılında yapılan halk oylamasıyla Ayvalık'a bağlı bir yerleşim haline gelmiştir (Bayraktar 1998: 17).

Alibey Adasına ulaşım 1960 yılına kadar sadece deniz yolu ile yapılırken, 1960'lı yıllarda Soğan (Lale) Adası ile Alibey Adası arasındaki Dalyan Boğazına ve Soğan Adası ile Ayvalık arasına yapılan köprülerle karayolu ulaşımı da sağlanmıştır. 1900'lerde yaklaşık 8000-10000 kişilik bir nüfusa sahip olduğu söylenen yerleşimde 1980 yılı nüfus sayımına göre 2379 kişi yaşamaktadır (Balkan 1997: 71). Nüfus, yaz aylarında yazlıkçılar nedeniyle artmaktadır.

Alibey Adası ve Ayvalık 11 Eylül 1976 tarihinde, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun A-160 sayılı kararı ile "doğal ve tarihi güzellikleriyle bir bütün olarak korunması gerekli sit alanı" ilan edilmiştir. 28 Ekim 1989 tarihinde Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 795 sayılı kararı ile Ayvalık ilçe merkezi ve Alibey (Cunda) Adasındaki yerleşim bölgeleri iki ayrı kentsel "sit" alanı olarak tanımlanmış, ayrıca bölgede bulunan doğal ve arkeolojik "sit" alanlarının sınırları ve nitelikleri belirlenmiştir (bkz. aşağıda "Kentsel "sit" alanının özellikleri" bölümü). Alınan bu son karara göre Alibey Adası kentsel "sit" alanı içinde korunması gerekli 551 adet sivil mimarlık örneği ile 18 adet dini, kültürel ve doğal anıt bulunmaktadır. Yerleşim alanı dışında adanın çeşitli yerlerinde ve komşu adalarda 8 adet manastır yapısının varlığı bilinmektedir (Yorulmaz 2004:168). Yerleşimde, Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından hazırlanan 22 Ocak 1994 tarih ve 3622 sayılı Koruma İmar Planı halen yürürlüktedir.

Kentsel "sit" alanının özellikleri

Cunda kiliseleri, değirmenleri, dükkânları ve evleriyle (lev. 1: şek. 1) diğer Anadolu kentlerinden farklı bir yerleşimdir. İki mahalleden (Mithat Paşa ve Namık Kemal mahalleleri) oluşan bu küçük kent (lev. 2: şek. 2), güneydeki ve kuzeydeki sahil bölgesinde düz, diğer kısımlarda eğimli bir arazi yapısına sahiptir. "sit" sınırları geleneksel yerleşimin tamamını kapsamakta, bu alanın çevresinde ise tarlalar ile sayıları gün geçtikçe artan, yazlık olarak kullanılan iki katlı yeni yapılar yer almaktadır. Kentsel "sit" alanının, dolayısıyla yerleşimin doğusunda yer alan Mithat Paşa Mahallesi, batıdaki Namık Kemal Mahallesine göre daha büyük bir alanı kaplamakta ve tescilli yapıların büyük bir kısmını içermektedir. Bütün dini yapılar, Rum okulları ve Yetimler Yurdu olarak bilinen eski Despot Evi, ticari merkezin büyük bir kısmı ile buradaki Taş Kahve ve 4 adet değirmen Mithat Paşa Mahallesi sınırları içindedir.

Kentin en yüksek noktası olan Âşıklar Tepesi ve çevresinde (lev. 4: res. 1) kurulan ilk yerleşme, zamanla sahile doğru genişleyerek bugünkü durumuna ulaşmıştır. Tepe ve çevresinde 4 adet kilisenin ve bir kız

okulunun mevcudiyeti bilinmekle birlikte, günümüzde biri yalnızca beden duvarları ayakta (Panagia Kilisesi), diğeri onarılarak 2006 yılında kütüphane işlevi kazandırılmış (Agios Yannis Kilisesi) 2 kilise (lev. 4: res. 2-3) ve kültür merkezi olarak kullanılan eski Kız Okulu (Rum Mektebi) bulunmaktadır. Kentin büyük bir bölümünde görülen, birbirine paralel ve dik sokaklardan oluşan ızgara planlı doku, Âşıklar Tepesi ve Taksiyarih Kilisesi (env. no: J17.B12.171/ lev. 4: res. 4-5) çevresinde kıvrımlı sokaklardan oluşan organik dokuya dönüşmektedir. Taksiyarih Kilisesi kentin odak noktasıdır. Bir avlu içinde yer alan kilisenin kuzeyinde günümüzde harap durumda olan Rum Mektebi (erkek çocuklar için) (env. no: J17.B12.13), kilisenin idare binası ve çeşitli ek yapıları (env. no: J17.B12.14; J17.B12.15 ve J17.B12.16), güneyinde ise küçük bir meydan oluşumu ve Aşağı Çeşme (env. no: J17.B12.18/ lev. 4: res. 5) bulunmaktadır. Dar sokaklar üzerinde bitişik düzenli, kâğır sıra evler kesintisiz olarak devam etmekte (lev. 4: res. 6), sahil bölgesinde ise evlerin yerini tek ya da iki katlı kâğır dükkânlar almaktadır (lev. 5: res. 7-8). Genellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılmış olan evler ve dükkânlar Antikçağ mimarisinden izler taşımaktadır.

Güneyde, sahilde yer alan ticari merkezde dükkânlar, gazinolar, lokantalar ve liman bulunmaktadır. Bu bölgede, iki katı aşmayan yapıların belirlediği kent silüeti içinde Taş Kahve (env. no: J17.B12.115), Despot'un Evi (Eski Yetimler Yurdu, 2007 yılında incelenecek) ve kentin tek camisi olan 1905 tarihli Hamidiye Camisi (2007 yılında incelenecek) kütleleri ve mimarileri ile ön plana çıkan anıtsal yapılarıdır (lev. 5: res. 9-11). 18. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar adada çoğunlukta olan Rum nüfusun oturduğu bitişik düzenli konutların ve dükkânların arasında çok az da olsa ayrıklı düzende yapılmış bahçeli evlere rastlamak mümkündür (lev. 5: res. 12). Kentin, özgün niteliklerini koruyabilmiş caddeleri arasında Halk Caddesi, Selamet Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Hükümet Caddesi ve Hayat Caddesi sayılabilir (lev. 5: res. 13-15; lev. 6: res. 16). Sahile dik inen bu caddelerde ve sahil bölgesinde, sahiplerinin gücünü ve zenginliğini gösteren görkemli evler yer almaktadır. Âşıklar Tepesi çevresindeki evler ise daha küçük ve mütevazı yapılarıdır.

Sokak sınırlarını evler ya da diğer yapılar ile taş bahçe duvarları belirlemektedir. Bitişik düzendeki evler, buldukları parselin sokak kenarına ön cepeleri ile sokak çizgisini oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir (lev. 6: res.17). Evlerin niş içine alınmış giriş kapılarının önündeki merdivenler, kısmen sokağa taşmaktadır (lev. 6: res.18). Sokaklarda, evlerin arka bahçelerinde ya da mutfaklarında, geçmişte şehrin su ihtiyacını karşılayan kuyular mevcuttur (lev. 6: res. 20; lev. 7: res. 23). Geçmişte Arnavut kaldırımı olduğu söylenen dar sokaklar, günümüzde parke taşı kaplamalıdır. Yerleşimde bazen küçük meydan olu-

şumlarına rastlamak mümkündür. Evlerin sokaktan algılanmayan oldukça büyük arka bahçeleri bulunmakta (lev. 7: res. 27), köşe başı parsellerinde ya da ayırık düzenli evlerde yan bahçeli ve ön bahçeli örneklere de rastlanmaktadır.

Geleneksel mimari

Kiliseler: Yerleşim alanı içinde mevcudiyeti bilinen kiliselerin hepsi 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra inşa edilmiştir. Geçmişte Taksiyarhis Kilisesi (1873 tarihli/ env. no: J17.B12.171/ lev. 4: res. 4-5), Panagia Kilisesi (1850 tarihli/ lev. 4: res. 3), Agios Yannis Kilisesi (lev. 4: res. 2), Agia Triyada Kilisesi (1865 tarihli, Bakal Sokağında), Agios Nikolas Kilisesi, Agios Panteleimonos Kilisesi (kuzeypatıda), Agios Dimitrios Kilisesi olarak anılan 7 adet kilisenin mevcudiyetinden söz edilmektedir (Yorulmaz 2004: 167-168). Ancak, bu kiliselerden günümüze kadar yalnızca Taksiyarhis, Panagia ve Agios Yannis kiliseleri gelebilmiştir. 2005-2006 yıllarında envanter çalışması yaptığımız alan içinde sadece Taksiyarhis Kilisesi yer almaktadır; diğer kiliselere ilişkin envanter çalışmaları 2007-2008 yıllarında gerçekleştirilecektir.

Adanın en görkemli yapısı Taksiyarhis Kilisesidir (env. no: J17.B12.171/ lev. 4: res. 4-5). Antikçağ örneklerinden esinlenerek yapılmış bir kapı ile girilen büyük bir avlu içinde yer alan, kapalı Yunan haçı planlı yapının giriş kapısı, merdivenli ve sütunlu bir niş içindedir. Üç nefli yapının merkezinde sekizgen kasnaklı bir kubbe yükselmektedir. Kâgir beden duvarlarının iç yüzünde İsa'nın yaşamına ilişkin, oldukça tahrip edilmiş freskler mevcuttur. Yapı, 1927-1928 yıllarında camiye çevrilmiş, ancak 1944 depreminde hasar gördükten sonra kullanılamamıştır (Kesgün *et al.* 1996: 16-18). Yıkılma tehlikesi bulunan yapının içine girilmesine izin verilmemektedir.

Çeşmeler: Yerleşimde bulunan birkaç çeşmenin en önemlisi Aşağı Çeşmedir (env. no: J17.B12.18/ lev. 4: res. 5). Taksiyarhis Kilisesinin güney köşesinde, küçük bir meydana bulunan bu çeşme, bezemeli Sarımsak taşlarıyla⁶ dikkat çekmektedir.

Evler: Yerleşimin aşağılarında, sahile ve Taksiyarhis Kilisesine yakın kesimlerde bulunan evler büyük sayılabilecek parsellerin içinde konumlanmıştır. Taksiyarhis Kilisesinden itibaren kuzeye, tepelere doğru çıkıldıkça parsel boyutları küçülmekte ve konut dokusu yoğunluk kazanmaktadır. Evler dikdörtgen parseller içinde, sokağa ve arka bahçeye yönelik olarak bitişik düzende tasarlanmıştır. Yan bahçeleri olan ya da köşe başında bulunan evlerde dışa açılımın üç yönde yapıldığı görülmektedir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren inşa edilmiş Neo-klasik üsluptaki Cunda evleri iki veya üç katlıdır (lev. 6: res. 19, 21). Bodrum+ iki katlı, iki kat+ ara katlı, bodrum+ bir katlı ve tek katlı evlere de rastlanmaktadır. 1944 yılındaki deprem felaketinde birçok evin üst katları yıkıldığı için yaygın olarak kullanılan kat sayısı bilinmemektedir.

Cunda ve çevresinde bu deprem nedeniyle birçok bina yıkılmış, bazılarında çatlaklar oluşmuştur. Denize dik inen sokakların her iki tarafındaki sıra ev dizileri depremlerde en çok zarar gören yapılardır. 3 katlı ve cumbalı olması gereken binaların bir kısmının üst katları bugün yıkık durumdadır.

Evlerin sokağa açılan iki kapısı bulunmaktadır. Kapılardan biri, zemin kata veya yörede "mağaza" olarak adlandırılan mekâna, diğeri eve girişi sağlamaktadır. Mağaza olarak adlandırılan zemin kat, zeytin ve zeytinyağı depolama ve hizmet işlevleri için ayrılmıştır. Hem sokağa hem bahçeye açılan bu kat, arazinin eğimli olduğu yerlerde bodrum kat özelliği taşımaktadır. Zemin katında, kısmen zemine gömülü büyük küplerin olduğu depolama mekânları (lev. 7: res. 25), mutfak, çamaşır yıkama mahalleri, sarnıç veya kuyu yer alır. Günümüzde, zemin katlarından depolama işlevi kaldırılmış, bu katlar günlük hayatın geçtiği yaşam katlarına dönüştürülmüştür.

Zemin katlarının ilişkili olduğu arka bahçeler, bu katların devamı gibi düşünülmüş ve yüksek duvarlarla çevrili bahçelerin bir köşesine tuvalet mahalli ve kuyu yerleştirilmiştir. Evlerin orta ve üst katları, yaşama ve yatma katlarıdır. Sofa ve odaların dışında, ayrıca bu katlardan orta katta mutfak (lev. 7: res. 26), üst katta ise bir veya iki adet küçük balkon yer alır. Kat yükseklikleri zemin katından üst katlara doğru giderek artmakta; zemin katında 190-200 cm arasında, esas yaşam katında 350 cm ve üzerinde olabilmektedir. Günümüzde zemin katları yaşam katına dönüştüğünden üst katlar kullanılmamaktadır.

Plan özellikleri: Evlerin plan karakterini, en üstteki kat olan "esas yaşam katı" belirlemekte, diğer katlar bu katın plan düzenine uygun olarak biçimlenmektedir. Yerleşimin deniz kenarında bulunması ve hâkim rüzgârlara açık olması nedeniyle bütün evler "kapalı sofalı" plan düzenine sahiptir. Esas yaşam katı, kapalı sofanın konumuna göre iç sofalı, dış sofalı, köşe sofalı ve orta sofalı olarak çeşitlenmektedir (lev. 3: şek. 3). İyice dar tutulan sofa (lev. 7: res. 24) yaşam mekânı olmaktan çok odalar arasında ilişkiyi sağlayan bir geçiş mekânı olarak kullanılmıştır.

En çok rastlanan plan tipi, dikdörtgen planlı sofanın, yapının bir cephesinden diğerine kadar uzandığı "iç sofalı" plan düzenidir. Bu plan düzeninde, sofanın uzun kenarlarında odalar, kısa kenarlarında ise balkon ve merdiven yer almaktadır. Dikdörtgen planlı sofaların dışında, arka bahçeye bakan odalardan birinin kaldırılması ile oluşan L planlı sofalara da rastlanmaktadır. Çok sık kullanılan diğer plan tipi "köşe sofalı" plan düzenidir. Bu düzende yapının bir köşesine sofa, diğer köşelere odalar yerleştirilmiştir. "Dış sofalı" plan tipinde sofa, evin bir kenarında ya sokak ile bahçe arasında uzanmakta ya da sokağa ve arka bahçeye paralel olarak konumlanmaktadır. "Orta sofalı" plan tipinde ise sofa, odaların ortasında kalmaktadır.

Cephe özellikleri: Genellikle yan yana sıralanan Cunda evlerinin biri sokağa ya da caddeye, diğeri bahçeye bakan iki cephesi, eğer köşe başında ise üç cephesi bulunmaktadır. Cunda evlerinin sokak cepheleeri simetrik gibi görünmekle birlikte, genellikle asimetrik bir düzene sahiptir (lev. 6: res. 17-18). Ancak, simetrik bir anlayışla düzenlenmiş cephelere de rastlanmaktadır (lev. 6: res. 19). Ayrıca, kendi içinde asimetrik karakter taşıyan bir cephenin, bitişiğindeki evin cephesiyle tamamen aynı biçimde olduğu örnekler de mevcuttur (lev. 6: res. 17). Bu tip evler, muhtemelen aynı ailenin bireyleri için yapılmış, ikiz ev olarak nitelendirilebileceğimiz yapılardır.

Cephelerin en belirgin özelliği giriş kapılarıdır. Bir niş içine alınmış ve birkaç basamakla sokak seviyesinden yükseltilmiş olan giriş kapıları, anıtsal nitelikte tasarlanmıştır (lev. 6: res. 18, 29). Kapılar çoğu zaman Antikçağın tanrıçalarına (Artemis, Athena, Selene) öykünen tokmaklar ile süslenmiştir. Bazı giriş kapılarının üstlerinde evlerin yapım tarihleri yazılıdır.⁷ Bazı evlerde ana giriş kapısının yanında, daha mütevazı ölçekte ikinci bir kapı (mağaza kapısı) daha bulunur (lev. 6: res. 17-18). Cephe düzenini ana giriş kapısının konumu belirler. Cephenin ortasında, sağında veya solunda yer alan görkemli kapılar pencerelerle birlikte zemin kat cephe düzenini oluşturur.

Kapılardan sonra cepheleri zenginleştiren ve hareketlendiren diğer elemanlar balkon, çıkma, pencere ve "pilastr"lardır⁸ (lev. 8: res. 31-32). Genellikle giriş kapılarının üstünde yer alan ve ahşap döşemesi demir ya da taş konsollarla taşınan balkonlar, kapıların görkemini bir üst kata taşıyan elemanlardır. Cunda evlerinde balkon kadar yaygın olmamakla birlikte, paraçol veya bezemeli taş konsollarla desteklenen çıkma da kullanılmıştır. Çıkma ile balkonun bir arada kullanıldığı örnekler çok az da olsa rastlanmaktadır. Zemin katındaki mağaza pencereleri kare, üst katlardaki pencereler ise dikdörtgen biçiminde tasarlanmış ve ahşap veya metal kapaklarla dış etkilere kapatılmıştır. Katlar arasında bazen profilli silmeler kullanılmış, yapı köşeleri, cephe bitişleri, kapı nişi çevresi ve köşeleri "pilastr"larla vurgulanmıştır (lev. 6: res. 17-18). Pencere ve kapı sövelerinde, balkonları ve cumbaları taşıyan taş konsollarda ve "pilastr"larda pembe Sarımsak taşı kullanılarak cephe renkendirilmiştir (lev. 8: res. 33). Cepheler, saçak seviyesinde yapılan silmeler ve alaturka kiremitli kırma çatılar ile tamamlanmaktadır.

Yapım özellikleri: Evlerin moloz taş temeller üstüne oturan 50-60 cm kalınlıktaki beden duvarları, çatıya kadar moloz taş olarak devam eder. Bazı evlerin ön ve arka beden duvarları üst kat seviyesinde inceltilecek tuğla ile örülmüştür. Çok sık rastlanmamakla birlikte, bazı örneklerde oda çıkmalarının, dolayısıyla esas yaşam katı seviyesinde sokağa bakan duvarların, ahşap çatkılı olarak yapıldığı görülmektedir. Evlerin bölme duvarları, genellikle tuğla ile örülmüş ol-

makla birlikte, bazen ahşap çatkılı örnekler de rastlanmaktadır. Moloz taş duvar yapımında, genellikle köşelerde büyük kesme taşlar kullanılmış, diğer kısımlarda kaba yonu büyük taşların arasına daha küçük, pembe renkli dikdörtgen taşlar yerleştirilmiştir. Taş malzeme olarak Cunda'nın siyah renkli yerli taşı, pembe renkli "Sarımsak" taşı ve ara sıra da sarı renkli Soğan (Lale) Adası taşı kullanılmıştır (lev. 8: res. 34). Taş duvarlarda bağlayıcı olarak çamur harcı ve kireç harcı kullanılmıştır. Kat ve tavan döşemeleri ahşap kirişli ve ahşap kaplamalıdır. Pencere boşlukları tuğla kemerlerle geçilmiş, pencereler içeriden basık kemerli, dışarıdan söveler yardımıyla dikdörtgen olarak biçimlenmiştir. Balkon çıkmaları genellikle metal desteklere (lev. 6: res. 22) bazen de taş konsollara taşınmıştır. Cepheler dışta genellikle sıvalı olmakla birlikte Sarımsak taşı kaplamalı ön cepheler (lev. 6: res. 19) veya sıvasız bırakılmış yan cepheler de görülmektedir.

SONUÇ

Küçük bir yerleşim olan Cunda'da, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ekonomik güçlenme sosyal, kültürel ve mimari yapıya da yansınca, kentte gösterişli yapılar ortaya çıkmıştır. Cunda ve çevresinde birçok kilise ve manastırın bulunması, yerleşimin aynı zamanda dini bir merkez olarak da önem kazandığını göstermektedir. Yerleşim, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde olmasına rağmen diğer Osmanlı kentlerinden ve oralarındaki konut mimarisinden farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılıkları, ızgara planlı dokunun mevcudiyeti, ahşap malzemedeki ziyade taş, tuğla ve metal malzemelerin kullanılması, evlerin zemin katlarının pencerelerle dışa açılması, cephelerde Antikçağ mimarisine özgü sütun, pilastr, sütun başlığı, üçgen alınlık gibi elemanların kullanılması, anıtsal boyutlardaki giriş kapılarının üzerinde demir korkuluklu balkonların yer alması şeklinde sıralamak mümkündür.

Sonuç olarak Cunda yerleşimi yaşadığı deprem, savaş, mübadele, terk edilme, bakımsızlık, izinsiz onarım ve yoğun turizm gibi olumsuzluklara rağmen özgün niteliklerini hâlâ korumaktadır. Bu mimariyi oluşturan halk buradan göç edip gittiği halde, yeni gelenlerin bu mirasa sahip çıkmaları tahribatı önlemiş ve sürekliliği sağlamıştır.

Bu çalışma ile 47 yapı adası ve 274 yapı olmak üzere toplam 317 adet kentsel kültür varlığının envanteri hazırlanmış, 2932 dijital fotoğraf çekilmiş, içine girilebilen 17 konutun zemin ve esas yaşam katlarının plan rölevaleri çıkartılmıştır.

Yerleşim sınırları içinde 569 tescilli yapı yer almaktadır. YTÜ proje ekibi tarafından yapılan saha çalışmalarının sonucunda Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından saptanan "sit" alanı sınırlarının ve kültür varlığı

tespitlerinin nitelik ve nicelik olarak genellikle doğru olduğu saptanmıştır.

Bugün tümüyle koruma altında olan bölgede, kentsel mirası koruma çalışmaları sürmektedir. Ancak, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan tespit işlemi sırasında, tespit ve tescil çalışmasının amacının ve gerekliliğinin ada halkına anlatılmamasının yarattığı bir sonuç olarak değerlendirebileceğimiz olumsuzluklar yaşanmış; tescil işleminden sonra bazı mülk sahipleri evlerine yaptıkları tuvalet, banyo vb. ekler nedeniyle ceza mahkemelerinde yargılanmışlar; bu da halkın "koruma" konusunda önyargılı, katı bir tutum izlemesine yol açmıştır. Bu dönemden sonra birçok yapı terk edilmiş, satılmış ya da izinsiz olarak onarılmıştır. Belediyeden "basit onarım" izni bile alınmadan yapılan onarımlarla halen evlerin plan şemaları değiştirilmekte, üst katların bölme duvarları yıkılarak bu katlar günümüzde moda olan "loft" tarzında tek bir mekâna dönüştürülmektedir. Ayvalık Belediyesi bünyesinde yeni kurulan "Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu"nun (KUDEB) benzeri durumlar karşısında hassas davranacağı ve bu tip onarımlara izin vermeyeceği umulmaktadır.

ÖNERİLER

Ayvalık (Balıkesir) Alibey/Cunda Adası Kentsel Mi-

marlık Envanter Projesinin 2008 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. Aynı bölgede bu çalışma dışında, arkeoloji, tarih, sözlü tarih, etnografya ve etnobotanik alanlarında da çalışmalar yapılması ve "Cunda Kültür Envanteri"nin tüm yönleriyle tamamlanması yararlı olacaktır.

Ayvalık Belediyesi araştırma ekibimizi kış aylarında misafir edebildiğinden, yalnızca yaz aylarında kullanılan, kışın kapatılan birçok evin içine girilememiştir. Hatta, ev sahiplerinin "koruma" konusunda çoğu zaman önyargılı olmaları yüzünden, yaz-kış oturlan evlere girmek de kimi zaman mümkün olamamıştır. Bu nedenlerle, içine girilebilen evlerin sayısı sınırlı kalmış; Cunda evlerinin iç görünümüne ilişkin detaylı bir belgeleme yapılamamıştır.

Ada evlerinin tümü hakkında daha somut genellemelere ulaşabilmek için 2007-2008 yıllarında yapılması öngörülen saha çalışmasının yaz aylarında gerçekleştirilmesi ve böylece içine girilebilen ev sayısının artırılması düşünülmektedir. 2007-2008 yıllarında yapılacak bu ikinci dönem (son dönem) çalışmasında, Cunda yerleşmesi içindeki envanter çalışmasının tamamlanması, Alibey Adası ve çevresindeki adalarda bulunan manastır yapılarının belgelenmesi ve Ayvalık Tapu Müdürlüğünde bir araştırma yapılarak tescilli yapı sahiplerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. ✍

NOTLAR

1. Bu çalışma ile 47 yapı adası ve 270 yapı olmak üzere toplam 317 adet kentsel kültür varlığının envanteri hazırlanmış, 2932 dijital fotoğraf çekilmiş, içine girilebilen 17 konutun zemin ve esas yaşam katlarının plan rölevelleri çıkartılmıştır.
2. Mübadele ile birlikte 1924 yılında Girit'ten Ayvalık'a gelen ve kentin Cumhuriyet döneminin canlı tanığı olan Ali Onay, çalışmamız süresince bize her konuda yardımcı olmuş, bilgi ve belgelerini bizimle paylaşmıştır.
3. "Mis kokulu, güzel kokulu" anlamına gelen Moshonia isminin bölgede bulunan ıtırılı bitkilerden veya Moshos isimli bir korsandan kaynaklandığı söylenmektedir (Atilla ve Öztüre 2004: 70; Akın 2005: 112).
4. "Yunda" ismi zamanla ses değişimlerine bağlı olarak Cund ve Cunda olarak değişmiş olmalıdır. Ancak Cunda kelimesi aynı zamanda yatay serenlerin ucu, gemi direği veya yelkenin bağlandığı destek direği

anlamına gelen İtalyanca bir denizcilik terimidir (Akın 2005: 112).

5. 1898-1899'da toplam 32981 ton zeytinyağı Cunda limanından Türk bayraklı teknelerle (216 buharlı, 2518 yelkenli ile) taşınmıştır (Atilla ve Öztüre 2004: 38).
6. Taşocağından çıkarıldığında beyaz olan ancak içindeki yoğun demirin okside olmasıyla giderek kırmızılaşan "Sarımsak taşı", söve ve mimari süsleme elemanlarının yapımında tercih edilmiştir.
7. Ali Onay'a göre geçmişte hemen hemen her evin kapısında mevcut olan yapım tarihleri 1934 yılında toplanmıştır.
8. İnce ve uzun taşıyıcı elemanları ifade eden İtalyanca mimarlık terimi "*pilastro*"dan bozularak dilimize giren "*pilastr*" sözcüğü, mimaride duvara uyarlanmış, taşıyıcı özelliği olmayan paye/ duvar payesi karşılığında kullanılmaktadır.

KISALTMALAR

AST Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara.

Tarih ve Toplum *Tarih ve Toplum. Aylık Ansiklopedik Dergi.* İletişim Yayınevi, İstanbul.

KAYNAKÇA

- AKIN, Berrin
2005 *Kentli Ayvalık*, İstanbul.
- ATILLA, A. Nedim ve Nezih ÖZTÜRE
2004 *Adabeyi: Dünden Bugüne Adım Adım Ayvalık* (Öztüre Holding Kültür Yayını 4), İzmir: Öztüre AŞ.
- BALKAN, Ayşegül
1997 "Ege Kıyı Yerleşmelerinde Kentsel Mekânların Analizi: Ayvalık ve Cunda Adası Örneği", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul).
- BAYRAKTAR, Bayram
1998 *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- BEKSAÇ, Engin
2000 "1998 Yılı Balıkesir İli Ayvalık, Gömeç, Burhaniye ve Edremit İlçelerinde Pre- ve Protohistorik Yerleşmeler Yüzey Araştırması", *17. AST. Ankara 24-28 Mayıs 1999* 2: 115-126.
- BEKTAŞ, Cengiz
1996 "Ayolya'nın Başkenti: Ayvalık", *Tasarım* 65/6: 75-90.
- CENGİZKAN, Ali
2004 *Mübadele Konut ve Yerleşimleri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi-Arkadaş Yayıncılık.
- KESGÜN, Fatih, Günsenin G. KESGÜN ve Banu KAYA
1996 "Ayvalık Cunda Adası Taksiyarhis Kilisesi 1996", (danışman Hüsrev Tayla), İstanbul: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü.
- SAYGILI, Mehmet Aytekin
1990 "Alibey (Cunda) Adası Kentsel Sit Alanı Sıra Ev Karakterlerinin Mimari Yönden İncelenmesi ve Genellemesi İçin Bir Çalışma", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).
- STRABON
1993 *Geographika. Antik Anadolu Coğrafyası. Kitap XII-XIII-XIV. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.*
- TEKİN, Şinasi
2002 "Cunda Adası'nın Adları", *Tarih ve Toplum* 217: 43-50.
- YORULMAZ, Ahmet
2004 *Ayvalık'ı Gezerken*. 7. baskı, (Dünya Kitapları, Kent Kitaplığı). İstanbul: Dünya Yayıncılık.

EK 1: AYVALIK (BALIKESİR) ALİBEY/ CUNDA ADASI KENTSEL MİMARLIK ENVANTERİ 2005-2006

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.1			yapı adası	946	
J17.B12.2	K	E142	Hayret Sokağı no. 15	946	3
J17.B12.3	K	E141	Hayret Sokağı no. 13	946	4
J17.B12.4	K	E144	Selamet Caddesi Hayret Aralığı no. 1	946	5
J17.B12.5	K	E143	Selamet Caddesi no. 64	946	6
J17.B12.6			yapı adası	947	
J17.B12.7	K	E50	Namık Kemal Caddesi no. 58	947	1
J17.B12.8	K	E51	Selamet Caddesi Hayret Aralığı no. 6	947	2
J17.B12.9	K	E53	Selamet Caddesi Hayret Aralığı no. 8	947	3
J17.B12.10	K	E52	Hayret Sokağı Geçidi no. 3	947	4
J17.B12.11	K	E54	Kıvrık Sokak no. 15	947	5
J17.B12.12	K	E55	Kıvrık Sokak no. 13	947	6
J17.B12.13	E	E56	Şeref Asmalı Sokağı no. 11 (Rum Erkek Okulu)	947	7
J17.B12.14	D	E57	Şeref Asmalı Sokağı Aralığı no. 9 (kilise müştemilatı)	947	7
J17.B12.15	D	öneri	Şeref Asmalı Aralığı no. 9a (kilise müştemilatı)	947	7
J17.B12.16	D	E59	Taksiyaris Arkası no. 13 (kilise müştemilatı)	947	7
J17.B12.17	K	E58	Şeref Asmalı Sokağı Aralığı no. 7	947	8
J17.B12.18	S	6A	Şeref Sokağı (Aşağı Çeşme)	947	10
J17.B12.19	K	öneri	Namık Kemal Caddesi no. 38	947	13
J17.B12.20	K	E45	Namık Kemal Caddesi no. 40	947	14
J17.B12.21	K	E46	Namık Kemal Caddesi no. 42	947	15
J17.B12.22	K	E47	Namık Kemal Caddesi no. 44	947	16
J17.B12.23	K	E48	Namık Kemal Caddesi no. 46	947	17
J17.B12.24	K	E49	Namık Kemal Caddesi no. 56	947	23
J17.B12.25			yapı adası	948	
J17.B12.26	K	E63	Hayat Sokağı no. 5	948	1
J17.B12.27	K	E462	Şeref Sokağı 5. Geçit no. 5	948	5
J17.B12.28	K	E60	Hayat Sokağı no. 21	948	6
J17.B12.29	K	E61	Şeref Sokağı 5. Geçit no. 3	948	6
J17.B12.30			yapı adası	949	
J17.B12.31	K	E64	Şeref Sokağı 5. Geçit no. 10	949	1
J17.B12.32	K	E69	Şeref Sokağı no. 33	949	2
J17.B12.33	K	öneri	Şeref Sokağı no. 31	949	3
J17.B12.34	K	E68	Şeref Sokağı no. 29	949	4
J17.B12.35	K	E67	Şeref Sokağı no. 27	949	5
J17.B12.36	K	E66	Şeref Sokağı no. 25	949	6
J17.B12.37	K	E65	Şeref Sokağı Aralığı no. 6	949	8
J17.B12.38			yapı adası	950	
J17.B12.39	K	E104	Kıvrım Sokak no. 16	950	2
J17.B12.40	K	E103	Kıvrım Sokak no. 18	950	3
J17.B12.41	K	E100	Şeref Sokağı no. 41	950	4

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.42	K	E102	Şeref Sokağı no. 45	950	5
J17.B12.43	T	E101	Şeref Sokağı no. 43	950	6
J17.B12.44	K	E99	Şeref Sokağı no. 39	950	7
J17.B12.45	T	E98	Şeref Sokağı no. 37	950	8
J17.B12.46	K	E106	Kıvrım Sokak no. 6	950	12
J17.B12.47	K	E105	Kıvrım Sokak no. 10 / Hayat Sokağı no. 10	950	13
J17.B12.48			yapı adası	951	
J17.B12.49	K	E112	Hayret Sokağı no. 1	951	2
J17.B12.50			yapı adası	952	
J17.B12.51	K	E109	Hayret Sokağı no. 11	952	1
J17.B12.52	K	E110	Hayret Sokağı no. 7	952	3
J17.B12.53	K	E111	Hayret Sokağı no. 5	952	4
J17.B12.54	K	E107	Kıvrım Sokak no. 21	952	6
J17.B12.55	K	E108	Hayret Geçidi no. 4	952	8
J17.B12.56			yapı adası	959	
J17.B12.57	K	E121	Hayat Sokağı no. 45	959	2
J17.B12.58	K	E122	Hacılar Sokağı no. 22	959	3
J17.B12.59			yapı adası	960	
J17.B12.60	K	E115	Şeref Sokağı 4. Geçit no. 1	960	1
J17.B12.61	K	E119	Hayat Sokağı no. 43	960	2
J17.B12.62	K	E117	Hayat Sokağı no. 41	960	3
J17.B12.63	K	E118	Hayat Sokağı no. 39	960	4
J17.B12.64	K	E120 3.	Şeref Aralığı no. 4	960	6
J17.B12.65	K	E116	Şeref Sokağı 4. Aralık no. 3-3A	960	8
J17.B12.66			yapı adası	961	
J17.B12.67	K	E113	Şeref Sokağı no. 28	961	1
J17.B12.68	K	E142	Şeref Sokağı 3. Geçit no. 6	961	2
J17.B12.69			yapı adası	962	
J17.B12.70	K	E92	Hayat Caddesi no. 35	962	1
J17.B12.71	K	E95	Şeref Sokağı no. 24	962	1
J17.B12.72	K	E93	Hayat Caddesi Orta Aralığı no. 5	962	2
J17.B12.73	K	E94	Hayat Caddesi Orta Aralığı no. 3	962	3
J17.B12.74	K	E97	Şeref Sokağı 2. Geçit no. 4	962	6
J17.B12.75	K	E96	Şeref Sokağı 2. Geçit no. 6	962	7
J17.B12.76			yapı adası	963	
J17.B12.77	K	E91	Hayat Caddesi no. 33	963	2
J17.B12.78			yapı adası	964	
J17.B12.79	K	E70	Şeref Sokağı 2. Geçit no. 3	964	1
J17.B12.80	K	E71	Hayat Caddesi 1. Geçit no. 2	964	2
J17.B12.81			yapı adası	965	
J17.B12.82	K	E74	Şeref Sokağı no. 16	965	1
J17.B12.83	D	E72	Hayat Sokağı (dini yapı ?)	965	3
J17.B12.84	K	E73	Hayat Sokağı no. 25	965	4
J17.B12.85	K	E75	Şeref Sokağı no. 12	965	6
J17.B12.86			yapı adası	966	
J17.B12.87	K	E77	Nejat Sokağı no. 13	966	1

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.88	K	E81	Hayat Caddesi no. 21	966	3
J17.B12.89	K	E80	Hayat Caddesi no. 19	966	4
J17.B12.90	K	E79	Hayat Caddesi no. 17	966	5
J17.B12.91	K	E78	Nejat Sokağı no. 6-8	966	8
J17.B12.92			yapı adası	967	
J17.B12.93	K	E44	Şeref Sokağı no. 6	967	3
J17.B12.94	K	E42	Nejat Sokağı no. 5	967	7
J17.B12.95	K	E41	Nejat Sokağı no. 3	967	8
J17.B12.96	K	E40	Nejat Sokağı no. 1	967	9
J17.B12.97	K	E34	Selamet Sokağı no. 20-20A	967	10
J17.B12.98	T	E39	Ayvalık Caddesi no. 20	967	11
J17.B12.99	S	A5	Ayvalık Caddesi (çeşme)	967	11
J17.B12.100	T	E38	Ayvalık Caddesi no. 24	967	15
J17.B12.101	T	E37	Ayvalık Caddesi no. 26	967	16
J17.B12.102	T	E36	Ayvalık Caddesi no. 28	967	17
J17.B12.103	K	E35	Selamet Caddesi no. 16	967	18
J17.B12.104	T	E33	Selamet Caddesi no. 22	967	19
J17.B12.105	K	E32	Selamet Caddesi no. 24	967	20
J17.B12.106	K	E31	Selamet Caddesi no. 26-26A	967	21
J17.B12.107	K	E30	Selamet Caddesi no. 28	967	22
J17.B12.108	K	E29	Selamet Caddesi no. 30	967	23
J17.B12.109	K	E43	Nejat Sokağı no. 7	967	26
J17.B12.110			yapı adası	968	
J17.B12.111	K	E376	Halk Geçidi no. 2	968	2
J17.B12.112			yapı adası	969	
J17.B12.113	T	E375	Ayvalık Caddesi no. 14	969	4
J17.B12.114			yapı adası	980	
J17.B12.115	T	E355	Sahilboyu Caddesi no. 20 (Taş Kahve)	980	1
J17.B12.116			yapı adası	991	
J17.B12.117	T	öneri	Ayvalık Caddesi no. 30	991	
J17.B12.118			yapı adası	997	
J17.B12.119	K	E17	Ayvalık Geçidi no. 8	997	4
J17.B12.120	K	E16	Çayır Sokağı no. 6	997	6
J17.B12.121	K	E15	Çayır Sokağı no. 3	997	7
J17.B12.122	K	E12	Selamet Sokağı no. 21	997	8
J17.B12.123	K	E14	Selamet Caddesi no. 19	997	9
J17.B12.124	K	E18	2. Ayvalık Geçidi no. 14-16	997	11
J17.B12.125	K	E19	Ayvalık Caddesi Çıkmazı no. 10	997	12
J17.B12.126	K	E20	Ayvalık Caddesi Çıkmazı no. 8	997	13
J17.B12.127	K	E22	Ayvalık Caddesi no. 38	997	18
J17.B12.128	T	E23	Ayvalık Caddesi no. 40	997	19
J17.B12.129	K	öneri	Ayvalık Caddesi no. 42	997	
J17.B12.130	K	öneri	Çayır Sokağı no. 5	997	
J17.B12.131			yapı adası	998	
J17.B12.132	T	E21	Ayvalık Caddesi no. 32	998	2
J17.B12.133			yapı adası	999	
J17.B12.134	K	E26	Selamet Caddesi no. 25	999	2
J17.B12.135	K	öneri	Selamet Caddesi no. 13	999	2

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.136	K	E25	Selamet Caddesi no. 11	999	3
J17.B12.137	K	E24	Selamet Cad. no. 9-7	999	4
J17.B12.138			yapı adası	1001	
J17.B12.139	K	E524	Karanfil Sokağı no. 83	1001	3
J17.B12.140	K	E523	Karanfil Sokağı no. 75	1001	12
J17.B12.141	K	E522	Karanfil Sokağı no. 73	1001	13
J17.B12.142	K	E521	Karanfil Sokağı no. 71	1001	14
J17.B12.143	K	E520	Karanfil Sokağı no. 69	1001	16
J17.B12.144	K	E517	Karanfil Sokağı Aralığı no. 51	1001	24
J17.B12.145	K	E516	Karanfil Sokağı Dar Geçidi no. 41	1001	28
J17.B12.146	K	E515	Karanfil Sokağı Dar Geçidi no. 39	1001	29
J17.B12.147	K	E514	Karanfil Sokağı Dar Geçidi no. 37	1001	30
J17.B12.148	K	E157	Bayır Sokak no. 71	1001	45
J17.B12.149	K	E156	Bayır Sokak no. 69	1001	45
J17.B12.150	K	E155	Bayır Sokak no. 65	1001	47
J17.B12.151	K	öneri	Selamet Caddesi no. 59	1001	50
J17.B12.152	K	E145	Selamet Caddesi no. 57	1001	51
J17.B12.153	K	E146	Selamet Caddesi no. 55A	1001	52
J17.B12.154	K	E147	Selamet Caddesi no. 55	1001	52
J17.B12.155	K	E148	Selamet Caddesi no. 53	1001	53
J17.B12.156	K	E149	Selamet Caddesi no. 51	1001	54
J17.B12.157	K	E150	Selamet Caddesi no. 47	1001	56
J17.B12.158	K	E151	Selamet Caddesi no. 45	1001	57
J17.B12.159	K	E152	Selamet Caddesi no. 37	1001	60
J17.B12.160	K	E153	Selamet Caddesi no. 31-31A	1001	62
J17.B12.161	K	E154	Selamet Caddesi no. 29	1001	63
J17.B12.162	K	E12	Selamet Caddesi no. 25	1001	65
J17.B12.163	K	E11	Çayır Sokağı no. 6	1001	68
J17.B12.164	K	E28	Çayır Sokağı no. 12	1001	70
J17.B12.165	K	E10	Çayır Sokağı no. 14	1001	71
J17.B12.166	K	yeni	15 Eylül Caddesi no. 4	1001	75
J17.B12.167	S	yeni	Karanfil Sokağı (çeşme)	1001	16
J17.B12.168			yapı adası	1027	
J17.B12.169	K	E27	Selamet Caddesi no. 17	1027	1
J17.B12.170			yapı adası	1029	
J17.B12.171	D	7A	(Taksiyarhis Kilisesi)	1029	1
J17.B12.172	K	E76	Şeref Sokağı no. 23	1029	2
J17.B12.173			yapı adası	1081	
J17.B12.174	K	E240	Cumhuriyet Caddesi 4. Aralık no. 4	1081	3
J17.B12.175	K	E239	Cumhuriyet Caddesi 4. Aralığı no. 4	1081	4
J17.B12.176	K	E238	Cumhuriyet Caddesi 4. Aralık no. 8	1081	5
J17.B12.177	K	E237	Cumhuriyet Caddesi 3. Aralık no. 7-9	1081	6-7
J17.B12.178	K	E236	Cumhuriyet Caddesi 3. Aralık	1081	9

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
			no. 3		
J17.B12.179	K	E235	Cumhuriyet Caddesi no. 60 3. Aralık no. 1	1081	10
J17.B12.180	K	E234	Cumhuriyet Caddesi no. 62	1081	11
J17.B12.181	K	E233	Cumhuriyet Caddesi no. 64-64A	1081	12
J17.B12.182			yapı adası	1082	
J17.B12.183	K	E241	Cumhuriyet Caddesi no. 56	1082	7
J17.B12.184	K	E242	Cumhuriyet Caddesi no. 58	1082	8
J17.B12.185			yapı adası	1084	
J17.B12.186	K	E263	Bahar Sokağı no. 29	1084	2
J17.B12.187	K	E262	Bahar Sokağı no. 27	1084	
J17.B12.188	K	E261	Bahar Sokağı no. 25	1084	4
J17.B12.189	K	E260	Bahar Sokağı no. 23	1084	5
J17.B12.190	K	E259	Bahar Sokağı no. 19	1084	6
J17.B12.191	K	E258	Bahar Sokağı no. 15	1084	8
J17.B12.192	K	E257	Bahar Sokağı no. 13	1084	9
J17.B12.193	K	E256	Bahar Sokağı no. 9	1084	10
J17.B12.194	K	E255	Bahar Sokağı no. 7	1084	11
J17.B12.195	K	E154	Bahar Sokağı no. 5	1084	12
J17.B12.196	K	E253	Hükümet Arkası Çıkmazı no. 14	1084	19
J17.B12.197	K	E252	Hükümet Caddesi no. 24	1084	20
J17.B12.198	K	E251	Hükümet Caddesi no. 26	1084	21
J17.B12.199	K	E250	Hükümet Arkası Sokağı no. 6	1084	22
J17.B12.200	K	E249	Hükümet Arkası Sokağı no. 8-8A	1084	23
J17.B12.201	K	E248	Hükümet Arkası Sokağı no. 10	1084	24
J17.B12.202	K	E247	Hükümet Arkası Sokağı no. 12	1084	25
J17.B12.203	K	E246	Hükümet Arkası Sokağı no. 14	1084	27
J17.B12.204	K	E245	Hükümet Arkası Sokağı no. 20	1084	29
J17.B12.205	K	E244	Hükümet Arkası Sokağı no. 24	1084	31
J17.B12.206			yapı adası	1085	
J17.B12.207	K	E281	Hükümet Sokağı Çıkmazı no. 2	1085	2
J17.B12.208	K	E280	Meydan Caddesi no. 5	1085	4
J17.B12.209	K	E279	Meydan Sokağı no. 3	1085	5
J17.B12.210	K	E278	Meydan Caddesi no. 1	1085	6
J17.B12.211	T	E282	Sahilboyu Caddesi no. 1	1085	9
J17.B12.212	K	öneri	Çarşı Caddesi 2. Sokak no. 3	1085	
J17.B12.213			yapı adası	1094	
J17.B12.214	T	E283	Sahilboyu Geçidi no. 1	1094	4
J17.B12.215			yapı adası	1104	
J17.B12.216	T	E377	Ayvalık Caddesi no. 12	1104	1
J17.B12.217	K	E379	Halk Caddesi no. 13/ Halk Caddesi Geçidi no. 1	1104	2
J17.B12.218			yapı adası	1105	
J17.B12.219	K	E295	Cumhuriyet Caddesi no. 31	1105	1
J17.B12.220	K	E294	Halk Caddesi no. 24	1105	3
J17.B12.221	K	E296	Cumhuriyet Caddesi no. 25-25A	1105	4

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.222	T	E292	Cumhuriyet Caddesi no. 23	1105	5
J17.B12.223	T	E291	Ayvalık Caddesi no. 2-2A / Cumhuriyet Caddesi no. 21-21A	1105	6
J17.B12.224	T	E290	Ayvalık Caddesi no. 4	1105	7
J17.B12.225	K	E293	Halk Caddesi no. 16, 18	1105	10
J17.B12.226			yapı adası	1106	
J17.B12.227	K	E394	Hükümet Caddesi Arka Sokağı no. 25 / Cumhuriyet Caddesi İkinci Aralık no. 6	1106	3- 4
J17.B12.228	K	E395	Hükümet Arkası Sokağı no. 23	1106	5
J17.B12.229	K	E396	Hükümet Arkası Sokağı no. 13	1106	9
J17.B12.230	K	E397	Hükümet Arkası Sokağı no. 11	1106	10
J17.B12.231	K	E398	Hükümet Arkası Sokağı no. 9	1106	11
J17.B12.232	T	E548	Cumhuriyet Caddesi no. 16	1106	11
J17.B12.233	K	E399	Hükümet Arkası Sokağı no. 5	1106	12
J17.B12.234	K	E382	Cumhuriyet Caddesi no. 34	1106	13
J17.B12.235	K	E381	Cumhuriyet Caddesi no. 22	1106	21
J17.B12.236	K	E380	Cumhuriyet Caddesi no. 20	1106	15
J17.B12.237	I	E400	Hükümet Caddesi no. 28 (Nahiye Müdürlüğü)	1106	17
J17.B12.238	K	E383	Cumhuriyet Caddesi no. 26-26A	1106	20
J17.B12.239	K	E384	Cumhuriyet Caddesi no. 28	1106	21
J17.B12.240	K	E385	Cumhuriyet Caddesi no. 30	1106	22
J17.B12.241	T	E386	Cumhuriyet Caddesi no. 32	1106	23
J17.B12.242	K	E387	Cumhuriyet Caddesi no. 36	1106	25
J17.B12.243	K	E388	Cumhuriyet Caddesi no. 38	1106	26
J17.B12.244	K	E389	Cumhuriyet Caddesi no. 40	1106	27
J17.B12.245	K	E390	Cumhuriyet Caddesi no. 44	1106	30
J17.B12.246	K	E391	Cumhuriyet Caddesi no. 46	1106	30
J17.B12.247	K	E392	Cumhuriyet Caddesi no. 50	1106	33
J17.B12.248	K	E393	Cumhuriyet Caddesi no. 52	1106	34
J17.B12.249	K	öneri	Cumhuriyet Caddesi no. 14	1106	
J17.B12.250			yapı adası	1107	
J17.B12.251	K	E298	Cumhuriyet Caddesi no. 35	1107	2
J17.B12.252	K	E297	Cumhuriyet Caddesi no. 33	1107	3
J17.B12.253			yapı adası	1108	
J17.B12.254	K	E299	Cumhuriyet Caddesi no. 37-37A	1107	3
J17.B12.255			yapı adası	1109	
J17.B12.256	K	E301	Orta Sokak no. 16	1109	1
J17.B12.257	K	E300	Cumhuriyet Caddesi no. 45	1109	2- 3
J17.B12.258	K	E302	Orta Sokak no. 14	1109	6
J17.B12.259			yapı adası	1110	
J17.B12.260	K	E221	Orta Sokak Cumhuriyet Aralığı no. 4	1110	3
J17.B12.261	K	E222	Cumhuriyet Caddesi no. 65	1110	6
J17.B12.262	K	E223	Cumhuriyet Caddesi no. 63	1110	7
J17.B12.263	K	E224	Cumhuriyet Caddesi no. 57	1110	10

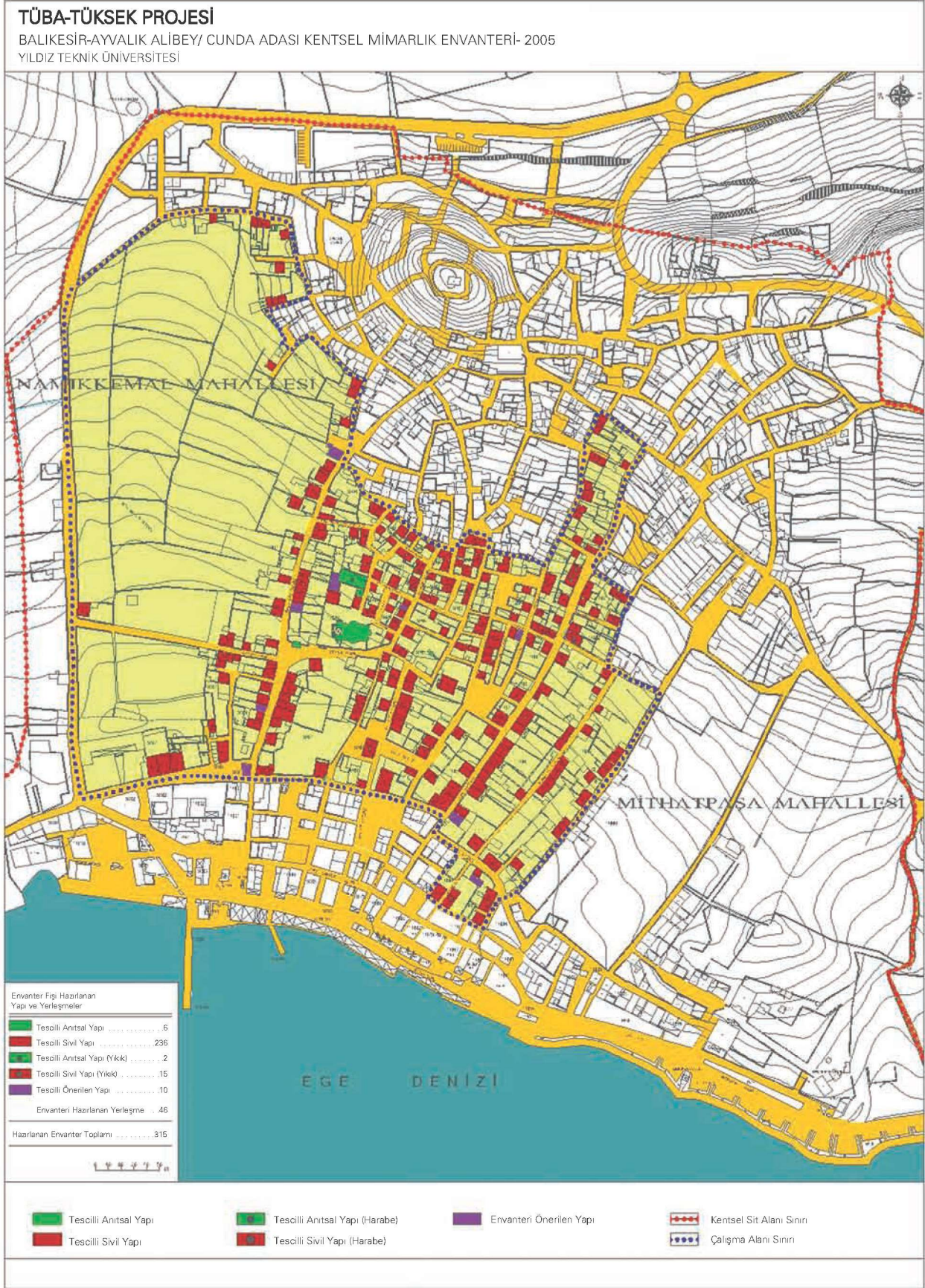
Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.264	K	E545	Cumhuriyet Caddesi no. 51	1110	13
J17.B12.265	K	E225	Cumhuriyet Caddesi no. 47	1110	15
J17.B12.266	T	E226	Halk Caddesi 2. Sokak no. 9	1110	16
J17.B12.267	K	E227	Halk Caddesi 2. Sokak no. 7	1110	17
J17.B12.268	K	E228	Orta Sokak no. 18 / Halk Caddesi İkinci Sokak no. 5	1110	18
J17.B12.269	K	E229	Orta Sokak no. 22	1110	20
J17.B12.270	K	E230	Orta Sokak no. 26	1110	22-23-24
J17.B12.271	K	E231	Orta Sokak no. 28	1110	25
J17.B12.272			yapı adası	1111	
J17.B12.273	K	E320	Orta Sokak no. 58 / Mithatpaşa Caddesi no. 21	1111	1
J17.B12.274	K	E445	Cumhuriyet Caddesi no. 85	1111	8
J17.B12.275	K	E214	Cumhuriyet Caddesi no. 69	1111	17
J17.B12.276	K	E213	Orta Sokak Cumhuriyet Aralığı no. 5	1111	18
J17.B12.277	K	E212	Orta Sokak Cumhuriyet Aralığı no. 1	1111	19
J17.B12.278	K	E219	Orta Sokak no. 38	1111	23
J17.B12.279	K	E220	Orta Sokak no. 40	1111	24
J17.B12.280	K	E218	Orta Sokak no. 42	1111	26
J17.B12.281	K	E217	Orta Sokak no. 44	1111	27
J17.B12.282	K	E216	Orta Sokak no. 48	1111	28
J17.B12.283	K	E215	Orta Sokak no. 50	1111	29
J17.B12.284	K	E219	Orta Sokak no. 56	1111	31
J17.B12.285			yapı adası	1127	
J17.B12.286	K	E308	Halk Caddesi 3. Sokak no. 3	1127	2
J17.B12.287	K	E307	Hayat Caddesi Aralığı no. 2	1127	3
J17.B12.288			yapı adası	1129	
J17.B12.289	K	E306	Halk Caddesi 3. Sokak no. 48	1129	2-4
J17.B12.290	K	E305	Orta Sokak no. 7	1129	5
J17.B12.291	K	E304	Halk Caddesi 2. Sokak no. 3	1129	8
J17.B12.292			yapı adası	1130	
J17.B12.293	K	E314	Gayret Sokağı no. 38	1130	1
J17.B12.294	K	E315	Gayret Sokağı no. 36	1130	2
J17.B12.295	K	E316	Gayret Sokağı no. 34	1130	3
J17.B12.296	K	E317	Gayret Sokağı no. 32	1130	4
J17.B12.297	K	E318	Gayret Sokağı no. 28	1130	6
J17.B12.298			yapı adası	1131	
J17.B12.299	K	E303	Orta Sokak no. 3 / Halk Caddesi 2. Sokak no. 2	1131	1-2
J17.B12.300			yapı adası	1133	
J17.B12.301	K	E90	Gayret Sokağı no. 30	1133	3
J17.B12.302	K	E82	Hayat Caddesi no. 26	1133	4
J17.B12.303	K	E83	Hayat Caddesi no. 24	1133	5
J17.B12.304	K	E84	Hayat Caddesi no. 20	1133	6
J17.B12.305	K	E89	Halk Caddesi no.19	1133	8
J17.B12.306	K	E88	Halk Caddesi no. 17	1133	9

Env. no.	Yapı türü*	KB** env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
J17.B12.307	K	E87	Halk Caddesi no. 15	1133	10
J17.B12.308	K	E86	Hayat Caddesi no. 16	1133	14
J17.B12.309	K	E85	Hayat Caddesi no. 18	1133	15
J17.B12.310			yapı adası	1134	
J17.B12.311	K	E312	Gayret Sokağı no. 33	1134	2
J17.B12.312	K	E313	Hayat Sokağı no. 36	1134	4
J17.B12.313			yapı adası	1135	
J17.B12.314	K	E310	Gayret Sokağı no. 39	1135	1
J17.B12.315	K	E311	Gayret Sokağı no. 37	1135	2
J17.B12.316			yapı adası	1136	
J17.B12.317	K	E309	Hayat Caddesi no. 50	1136	1

* Yapı türü: K, konut; T, ticaret yapısı; D, dini yapı; S, su yapısı; İ, idari yapı

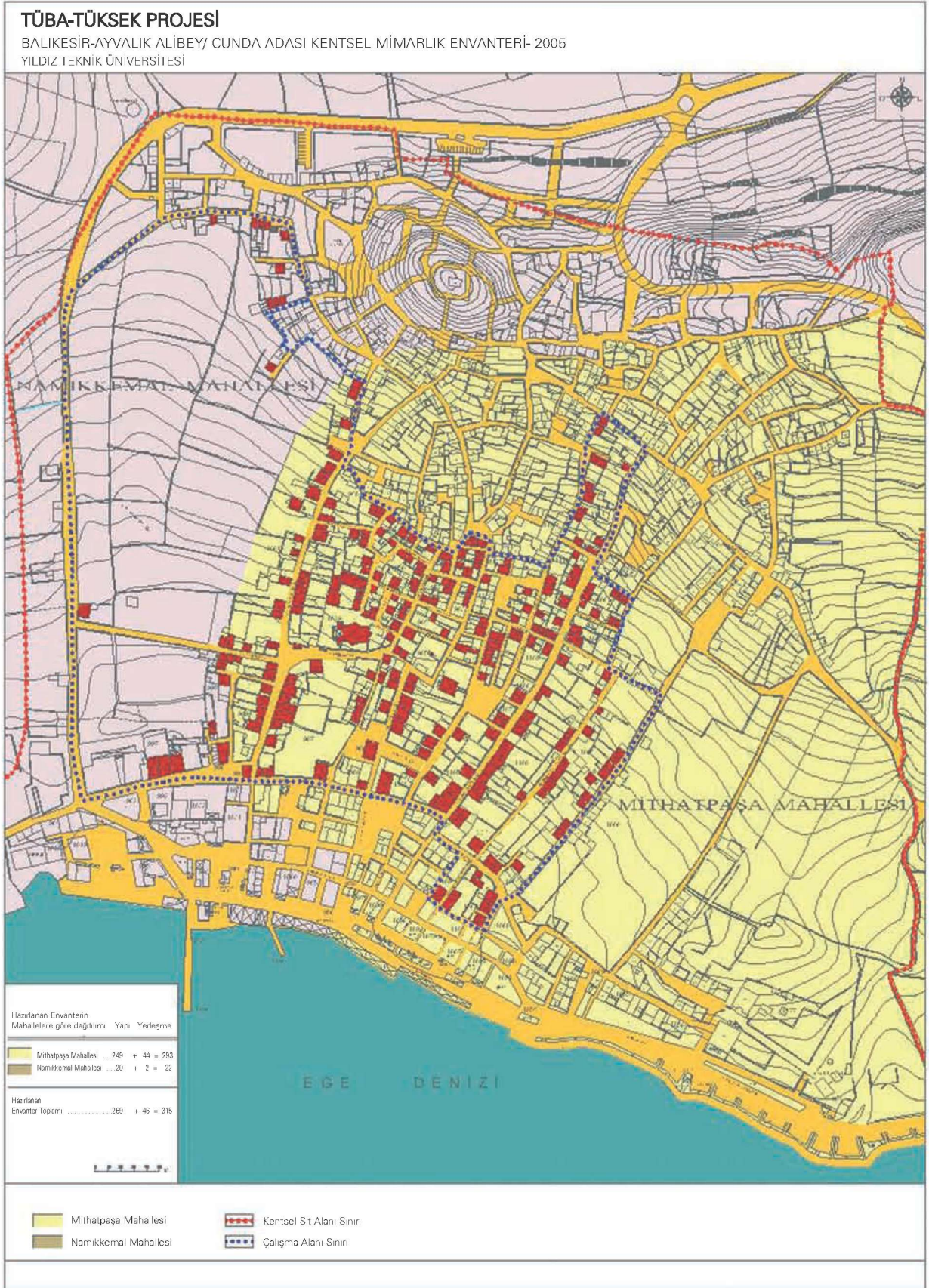
** KB Kültür ve Turizm Bakanlığı

Levha 1

YTÜ AYVALIK (BALIKESİR) ALİBEY/ CUNDA ADASI KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARINI ARAŞTIRMA EKİBİ/ Yrd. Doç. Dr. Ayten ERDEM, Yrd. Doç. Dr. Rabia ÖZAKIN, Yrd. Doç. Dr. Uzay YERGÜN

Şek. 1. Alibey (Cunda) Adasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 28 Ekim 1989 tarih ve 39-795 sayılı kararınca tescilli yapılan ve 2005 yılında YTÜ ekibi tarafından envanter çalışması yapılan alanda saptanan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının kent dokusu içindeki dağılımı.

Şek. 2. Alibey (Cunda) Adasında 2005 yılında çalışma yapılan alanın sınırları ve envanteri yapılan kentsel kültür varlıklarının mahallelere göre dağılımı.

Levha 3

TÜBA-TÜKSEK PROJESİ				
BALIKESİR-AYVALIK ALİBİY/ CUNDA ADASI KENTSEL MİMARLIK ENVANTERİ- 2005 YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ				
GELENEKSEL ALİBİY / CUNDA ADASI KONUTLARINDA ESAS YAŞAM KATI PLAN OLUŞUMLARI				
İÇ SOFALI PLAN TİPİ		DIŞ SOFALI PLAN TİPİ	KÖŞE SOFALI PLAN TİPİ	MERKEZİ SOFALI PLAN TİPİ
Dikdörtgen Sofalı Plan Tipi	L Sofalı Plan Tipi			
 Envanter no: 298 MAKBULE VE VARDARSUYU EVİ	 Envanter no: 35 SADİYE HALİL ÇAKMAK EVİ	 Envanter no: 233 SADİYE ÇAKMAK EVİ	 Envanter no: 145	 Envanter no: 381 YASEMİN DOĞAN EVİ
 Envanter no: 224	 Envanter no: 300 SADİYE HALİL ÇAKMAK EVİ		 Envanter no: 279 BİRGÜL İZBEKE ONAY EVİ	
 Envanter no: 9 MUSTAFA ARTUR EVİ			 Envanter no: 382 SAKİZE SEVİM EVİ	
 Envanter no: 297-298 ARAL BALCI EVİ		 Envanter no: 304 SALİH GÜRBÜZ EVİ	 Envanter no: 234 HÜSEYİN ÇELİKKAYA EVİ	
 Envanter no: 26 SİDİKA AYTIN EVİ		 Envanter no: 329		
 Envanter no: 88 ALİ ONAY EVİ				

Şek. 3. Alibey (Cunda) Adasında 2005 yılında yapılan envanter çalışmasında elde edilen veriler ışığında, Cunda'nın geleneksel konutlarında üst kat plan oluşumları.

Res. 1. Kentin en yüksek noktası Aşıklar Tepesi ve çevresi, 2004 yılı.

Res. 2. Aşıklar Tepesindeki Agios Yannis Kilisesi (2004), günümüzde kütüphane olarak kullanılıyor.

Res. 3. Yalnız beden duvarları ayakta kalabilen Panagia Kilisesinin güney ve doğu cephelerinin görünümü, Aşıklar Tepesi.

Res. 4. Taksiyarhis Kilisesinin (env. no: J17.B12.171) giriş cephesinden görünümü, 2004 yılı.

Res. 5. Taksiyarhis Kilisesi (env. no: J17.B12.171) ve güneyindeki küçük meydana yer alan Aşağı Çeşme (env. no: J17.B12.18).

Res. 6. Cunda'nın, bitişik düzenli kâgir evlerin sıralandığı tipik sokaklarından biri Hayat Caddesi, Mithat Paşa Mahallesi.

Res. 7. Sahildeki ticari merkezde yer alan bir dükkan (2005 yılı çalışma alanı sınırları dışında).

Res. 8. Ayvalık Caddesi no. 14, Ali Onay'ın dükkanı (env. no: J17.B12.113).

Levha 5

Res. 9. Sahilboyu Caddesi üzerinde bulunan ünlü Taş Kahve (env. no: J17.B12.115).

Res. 10. Cunda'nın önemli yapılarından biri olan Despot'un Evi (eski Yetimhane Binası) (2005 yılı çalışma alanı sınırları dışında).

Res.11. Kentin tek camisi, 1905 tarihli Hamidiye Camisi (2005 yılı çalışma alanı sınırları dışında).

Res. 12. Gayret Sokağı no. 30 (env. no: J17.B12.301) Cunda'da, ayrık düzende inşa edilmiş çok az sayıdaki evden biri.

Res. 13. Bitişik düzenli, 2 ya da 3 katlı, pembe renkli Sarımsak taşı söveli tipik Cunda evlerinin bulunduğu Selamet Caddesi.

Res. 14. Hayat Caddesi, Cunda'nın izgara planlı düzenlemeye uyan tipik sokaklarından biri.

Res. 15. Cunda'nın geleneksel kâgir evlerinin en belirgin özelliklerinden biri de niş içine alınmış anıtsal kapılardır, Cumhuriyet Caddesi.

Res. 16. Cunda'nın özgün niteliklerini koruyabilmiş caddelerinden Hükümet Caddesi.

Res. 17. Cunda'da, kendi içinde asimetrik karakter taşıyan bir ev cephesinin bazen bitişiğindeki evin cephesiyle tamamen aynı biçimde olduğu örneklerden biri: Cumhuriyet Caddesi no. 30 (env. no: J17.B12.240).

Res. 18. Anıtsal giriş kapısı, sokağa taşan merdivenler ve mütevazı "mağaza" kapısı: Cumhuriyet Cad. no. 57 (env. no: J17.B12.263).

Res. 19. Neo-klasik üsluptaki Cunda evlerinden biri: Halk Caddesi no. 17'de bulunan Ali Onay'ın Evi (env. no. J17.B12.306).

Res. 20. Cunda sokaklarında kuyulara rastlanır; Şadiye-Halil Çakmak Evi, Cumhuriyet Caddesi no. 45 (env. no: J17.B12.257).

Res. 21. Genellikle giriş kapısının üzerinde yer alan balkonlar, kapıların görkemini bir üst kata taşıyan yapı elemanlarıdır. Hüseynin Çelikkaya Evi (env. no. J17.B12.180).

Res. 22. Makbule Vardarsuyu Evi (env. no. J17.B12.221). Balkonların çıkmaları, genellikle metal desteklere ya da taş konsollara taşınmıştır.

Levha 7

Res. 23. Cunda evlerinin mutfaklarında kuyular ya da sarniçlara rastlanmaktadır. Makbule Vardarsuyu Evi (env. no: J17.B12.221).

Res. 24. Cunda evlerinde sofa, odalar arsında ilişkiyi sağlayan dar bir geçiş mekânı olarak tasarlanmıştır. Makbule Vardarsuyu Evi (env. no: J17.B12.221).

Res. 25. Cunda evlerinin "mağaza" adı verilen zemin katlarında, depolama mekânları, mutfak, çamaşır yıkama mahalleri, sarniç veya kuyu yer alır. Ali Kesebir Evi, Halk Caddesi no. 24 (env. no: J17.B12.220).

Res. 26. Evlerin mutfakları, bazen orta katta da bulunmaktadır. evlerin esas yaşam katı olarak tasarlanan orta katlarındadır. Müjdat Soylu Evi (env. no: J17.B12.262), Cumhuriyet Caddesi no. 63.

Res. 27. Ön cepheleri ile sokak çizgisini oluşturacak şekilde yerleştirilen bitişik düzende Cunda evlerinin arka cephelerinde büyük bahçeleri bulunur.

Res. 28. Nurhayat - Müjdat Soylu Evi Evlerin kapı ve pencere sövelerinde ve balkon çıkmalarını taşıyan taş konsollarında Sarımsak taşı kullanılmıştır.

Res. 29. Ali Kesebir Evi (env. no: J17.B12.220). Niş içine alınmış, birkaç basamakla sokak seviyesinden yükseltilmiş kapılar, Cunda evlerinin belirgin özelliğidir.

Res. 30. Ali Onay Evi (env. no: J17.B12.306). Evlerin kapıları, çoğu zaman mitolojiden esinlenmiş tokmaklarla süslenmiştir.

Res. 31. Ahşap çıkmalı Sakize Sevim Evi (env. no: J17.B12.234). Cunda'da çok az sayıdaki evin oda çıkmaları, dolayısıyla üst kat seviyesinde sokağa bakan duvarları ahşap çatıklı olarak yapılmıştır.

Res. 32. Hüseyin Çelikkaya Evinin (env. no: J17.B12.180) giriş kapısı üzerindeki demir korkuluklu balkonundan ayrıntı. Balkonlar, Cunda evlerinin cephelerine hareket katan unsurlardan biridir.

Res. 33. İsmail Gökçen Evinin Sarımsak taşından yapılmış mitolojik figürlü konsolları (env. no: J17.B12.276). Cunda evlerinde balkon kadar yaygın olmamakla birlikte, paraçol veya bezemeli taş konsollarla desteklenen çıkmalar da kullanılmıştır.

Res. 34. Orta Sokak no. 3 - Halk Caddesi 2. Sokak no. 2 (env. no: J17.B12.299). Cunda evlerinin taş duvarlarında yapı malzemesi olarak siyah renkli Cunda Adası taşı ile birlikte sarı renkli Soğan (Lale) Adası taşının da kullanıldığı görülmektedir.